

УДК 2:316.7+304.2(5)

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.57>

**Пригода-Донець Таміла,**  
кандидат філософських наук, доцент,  
доцент кафедри культурології  
Волинського національного університету імені Лесі Українки  
[orcid.org/0000-0002-3251-516X](https://orcid.org/0000-0002-3251-516X)  
[tamprygoda@gmail.com](mailto:tamprygoda@gmail.com)

## КУЛЬТУРИЗАЦІЯ РЕЛІГІЇ НА СХОДІ ЯК МАРКЕР ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті здійснено культурологічний аналіз феномену культуризації релігії в сучасних суспільствах Сходу як механізму конструювання цивілізаційної ідентичності в умовах глобалізації та множинних модерностей. Ключовим теоретичним поняттям є «culturalized religion» (А. Астор, Д. Мейрл), яке описує форми релігійної ідентифікації, дискурсу та практики, що мають переважно культурний, а не догматичний характер. Розглянуто трансформацію класичної теорії секуляризації у працях П. Бергера та Х. Казанови, концепцію публічної релігії, теорію множинних модерностей Ш. Айзенштадта та постсекулярну перспективу Ю. Габермаса. Особливу увагу приділено постколоніальному виміру проблеми в контексті ідей Е. Саїда. Культуризація релігії є системною відповіддю постколоніальних і незахідних суспільств на виклики пізньої модерності: не заперечення релігійного, а його функціональне переналаштування, перехід від догматики до площини культурного символізму та ідентифікаційного ресурсу. Доведено, що в країнах Сходу релігія дедалі частіше виконує не лише доктринальну, а й символічну, ідентифікаційну та культурно-політичну функції. Розглянуто конкретні прояви культуризації релігії на прикладах Туреччини, Індії, Японії, Китаю та арабського світу. Культуризація релігії проявляється у символізації ритуалу, перетворенні релігійної спадщини на елемент національного бренду, інтеграції релігійних мотивів у державну політику та культурну дипломатію. Зроблено висновок, що культуризація релігії є формою адаптації релігійної спадщини до умов глобальних культурних змін.

**Ключові слова:** культуризація релігії, цивілізаційна ідентичність, Схід, глобалізація, модернізація, постсекулярність, культурна пам'ять; постколоніальні студії.

**Prihoda-Donets Tamila,**  
Candidate of Philological Sciences,  
Associate Professor at the Department of Cultural Studies  
Lesya Ukrainka Volyn National University  
[orcid.org/0000-0002-3251-516X](https://orcid.org/0000-0002-3251-516X)  
[tamprygoda@gmail.com](mailto:tamprygoda@gmail.com)

## CULTURALIZATION OF RELIGION IN THE EAST AS A MARKER OF CIVILIZATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

The article provides a cultural studies analysis of the phenomenon of the culturalization of religion in contemporary Eastern societies as a mechanism for constructing civilizational identity under the conditions of globalization and multiple modernities. The key theoretical concept is “culturalized religion” (A. Astor, D. Mayrl), which describes forms of religious identification, discourse, and practice that are predominantly cultural rather than doctrinal in nature.

The transformation of classical secularization theory is examined through the works of Peter Berger and José Casanova, alongside the concept of public religion, the theory of multiple modernities developed by Shmuel Eisenstadt, and the post-secular perspective of Jürgen Habermas. Special attention is given to the postcolonial dimension of the issue in the context of the ideas of Edward Said.

© Пригода-Донець Т., 2026



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

The culturalization of religion is interpreted as a systemic response of postcolonial and non-Western societies to the challenges of late modernity: not a rejection of religion, but its functional reconfiguration, involving a shift from doctrinal frameworks to the sphere of cultural symbolism and identity resources. It is argued that in Eastern countries religion increasingly performs not only doctrinal, but also symbolic, identificatory, and cultural-political functions.

The article examines specific manifestations of the culturalization of religion through examples from Turkey, India, Japan, China, and the Arab world. Culturalization is expressed in the symbolization of ritual practices, the transformation of religious heritage into an element of national branding, and the integration of religious motifs into state policy and cultural diplomacy.

The study concludes that the culturalization of religion represents a form of adaptation of religious heritage to the conditions of global cultural change.

**Key words:** culturalization of religion, civilizational identity, the East, globalization, modernization, post-secularity, cultural memory, postcolonial studies.

**Актуальність проблеми.** У ХХІ столітті питання співвідношення релігії, культури та ідентичності набуває особливої ваги. Попри прогнози класичної теорії секуляризації про поступове витіснення релігії з публічної сфери, у багатьох країнах Сходу спостерігається не занепад, а глибока трансформація релігійності. Релігія дедалі частіше функціонує не лише як система вірувань, а як культурний маркер, інструмент символічної самоідентифікації та засіб конструювання цивілізаційної відмінності. Саме це зміщення акцентів можна позначити поняттям «культуризація релігії» – процесу, у якому релігійна традиція набуває передусім культурно-ідентифікаційного значення. Осмислення цього феномену актуальне з кількох причин. Глобальна хвиля «релігійного повернення» (postsecular turn) у 1990–2010-х роках спростувала прогнози про неминучу секуляризацію незахідних суспільств. Активізація конфліктів, що апелюють до цивілізаційних і релігійних маркерів – від Близького Сходу до Південної Азії – засвідчує, що релігійна символіка стала реальним чинником геополітики. Розуміння логіки культуризованої релігійності є важливою для сприйняття сучасних автократичних і демократичних трансформацій, міжкультурного діалогу, культурної дипломатії та адекватної інтерпретації цивілізаційних процесів сучасного Сходу.

**Аналіз досліджень і теоретичні підходи.** Термін *culturalized religion* (культуризована релігія) набув концептуального оформлення у статті А. Астора та Д. Мейрла, опублікованій у 2020 році. Автори визначають культуризовану релігію як «форми релігійної ідентифікації, дискурсу та практики, що мають переважно культурний характер у тому розумінні, що вони відокремлені від віри в релігійну догму або

участі в релігійних ритуалах» (Astor, Mayrl, 2020, с. 209). Ця дефініція суттєво уточнює концептуальний апарат дослідження: культуризація – не відмова від релігійного, а його реконфігурація у просторі культурної ідентичності. Дослідники виділяють три модальності культуризованої релігії: як форму конституюваної культури (релігія формує когнітивні схеми, цінності, звичаї); як форму прагматичної культури (релігійні символи та наративи використовуються інструментально, наприклад, у політиці); як форму ідентичності (релігійна приналежність визначає «хто ми», незалежно від рівня особистої віри). Усі три модальності помітні у сучасних суспільствах Сходу, але особливо виразна третя: релігія як «ідентифікаційний символ», що позначає межу «свого» і «чужого».

У ХХ столітті секуляризація мажорно трактувалася як універсальна тенденція, що стосувалася усіх сфер суспільства та усіх континентів і країн, як західних, так і традиційних культур. Класична теорія секуляризації (П. Бергер, Т. Лукман), передбачала поступову маргіналізацію релігії в модерному суспільстві, а класична соціологія (М. Вебер, Е. Дюркгейм) пов'язувала модерність із раціоналізацією та «розчаклуванням світу». Проте наприкінці століття відбувається перегляд цієї парадигми. Пітер Бергер (Berger, 1999) визнав, що світ залишається «масово релігійним», а секуляризація є радше регіональним феноменом (передусім Західної Європи).

Х. Казанова (Casanova, 1994) запропонував концепцію «де-приватизації» релігії, її повернення в публічну сферу у вигляді соціальних рухів, медіапрактик, правових та політичних дискусій. Таким чином, модерність не ліквідує релігію, а змінює її функціональне місце

в суспільстві. Ш. Айзенштадт розвинув концепцію «множинних модерностей» (multiple modernities), згідно з якою модернізація не є лінійним рухом до єдиної (західної, секулярної) моделі. Незахідні суспільства виробляють власні «програми модерності», поєднуючи модерні інституції з традиційними культурними та релігійними ресурсами (Eisenstadt, 2000). Ця теоретична позиція звертає дослідницьку увагу на незахідні форми модерності й показує, що глобалізація і технологічний розвиток не витісняють релігійне автоматично, а переформатовують його.

Ю. Габермас вводить поняття «постсекулярного суспільства» (postsecular society), підкреслюючи, що в умовах пізньої модерності відбувається «когнітивне пристосування» між секулярними та релігійними свідомостями. Секулярні громадяни більше не можуть ігнорувати публічну присутність релігії, а релігійні громадяни мають навчитися перекладати свої переконання «на мову загальнодоступних аргументів» (Habermas, 2008, с. 25). Постсекулярна перспектива дозволяє розглядати культуризацію релігії не як «регрес» або «архаїзацію», а як закономірну відповідь на виклики пізньої модерності.

Важливою теоретичною рамкою є концепція «релігії як ланцюга пам'яті» (religion as a chain of memory) французького соціолога Д. Ерв'є-Лежер (Hervieu-Léger, 2000). Вона стверджує, що сучасна релігійність – це передусім практика пам'яті: звернення до традиції, що легітимує нинішній досвід і забезпечує відчуття спадкоємності. У глобалізованому світі ця функція релігійної пам'яті набуває особливої цінності саме у незахідних суспільствах, де модернізація нерідко сприймається як загроза культурній ідентичності.

У відомій праці «Орієнталізм» Е. Саїд показав, що «Схід» нерідко конструювався як релігійний антипод секулярного Заходу: і в колоніальних дискурсах, і в пізніших академічних схемах (Said, 1978). Колоніальні адміністрації активно використовували образ «релігійного Сходу» для легітимації «цивілізаторської місії». У відповідь самі постколоніальні суспільства почали свідомо апропріювати цей образ, наповнюючи його позитивним, ресурсним змістом. Релігія стала не свідченням «відсталості», а маркером автентичності, гідності

та культурного суверенітету. С. Гантінгтон у теорії «зіткнення цивілізацій» (Huntington, 1996) розглядає релігію як фундаментальний маркер цивілізаційної ідентичності.

В українському науковому дискурсі процеси трансформації релігійності в умовах сучасних глобальних викликів активно розробляються у руслі академічного релігієзнавства. Зокрема, А. Колодний, Л. Филипович акцентують на значущості «живої релігії» (lived religion) та «повсякденної релігії» (everyday religion), тобто формах релігійності, що існують поза інституційними структурами і є особливо помітними в культуризованому вимірі. Хоча ці ідеї розглядаються в українському контексті, ця методологічна позиція є продуктивною для аналізу феномену культуризації: саме «жива релігія» є її серцевиною (Филипович, Колодний, 2023). Також важливим є системний аналіз механізмів формування релігійних ідентичностей у постколоніальному суспільстві і розрізнення «кризи інституційної ідентичності» та «розбудови системи ідентичностей у постколоніальній ситуації» (за ред. А. Колодного, Л. Филипович, А. Арістової, 2021). Культуризація є постколоніальною реакцією на дефіцит стійкої інституційної ідентичності.

Монографія «Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність» (Рафальський та ін., 2022) хоча й сфокусована на українських реаліях, пропонує методологічну концептуалізацію «цивілізаційної ідентичності» як динамічного, багатопланового феномену, що включає етнічний, національний, культурний, релігійний та політичний компоненти. Автори наголошують, що «релігійна ідентичність є системотворчим чинником у системі цивілізаційних цінностей» (Рафальський та ін., 2022, с. 80).

**Мета** статті – аналіз феномену культуризації релігії в сучасних суспільствах Сходу як механізму конструювання ідентичності в умовах глобалізації, модернізації та постколоніального досвіду.

**Виклад основного матеріалу.** У класичному розумінні релігія – це система догматів, культових практик і віровчення. У процесі культуризації відбувається зсув акценту: від догматики до символіки, від теології до ритуалу, від сотеріологічної функції (спасіння) до соціально-інтеграційної (належності). Як зазначають Астор і Мейрл, людина може не бути практикуючим

віруючим, але залишатися «культурно мусульманином», «культурно буддистом» або «культурно індуїстом», тобто ідентифікуватися з релігійною традицією саме як із культурною системою координат (Astor, Mayrl, 2020). Культуризація релігії означає процес, у якому релігія перестає бути переважно системою вірувань і починає функціонувати як культурний код, символ колективної пам'яті, маркер цивілізаційної належності, інструмент соціальної самоідентифікації, ресурс культурного суверенітету. Тобто культуризація – це не «зникнення» релігії, а її «функціональне перелаштування». Французька дослідниця Д. Ерв'є-Лежер зафіксувала аналогічну логіку у своїй теорії «ланцюга пам'яті»: зменшення практикуючої релігійності не вбиває релігію, а переміщує її в простір пам'яті і символу (Hervieu-Léger, 2000). Особливо цей процес помітний у суспільствах, де релігія впродовж тривалого часу структурувала повсякденне та публічне життя.

Чи не найважливіший чинник культуризації – нерозділеність релігії та культури. У багатьох країнах Сходу релігія історично конституювала правові системи (шаріат, дхарма, буддійське право), регулювала сімейні стосунки, визначала освітні програми, структурувала ритм повсякденного часу (п'ятнична молитва в ісламі, буддійські свята, індуїстський календар). На відміну від Західної Європи, де після Просвітництва відбулося системне розмежування «церква – держава», на більшій частині Сходу цього розмежування не сталося або воно відбулося пізніше й частково. Тому культурний вимір релігії на Сході є набагато ширшим і укоріненішим, ніж у Європі.

Постколоніальна реакція теж сприяла культуризації релігій. У попередні століття більшість суспільств Азії, Близького Сходу та Африки пережили колоніалізм і релігія стала символом спротиву і способом збереження культурної автономії: іслам в Алжирі протягом французького колоніалізму, буддизм у В'єтнамі часів американської присутності, індуїзм у боротьбі за незалежність Індії. Після деколонізації релігія органічно увійшла в публічний дискурс як маркер «свого» проти «чужого» і не лише у суто духовному, а насамперед у культурно-ідентифікаційному вимірі.

Активним фактором культуризації стали глобалізаційні процеси, що стандартизують стиль

споживання, уніфікують культурні практики, нав'язують вестернізовані моделі, з іншого боку, вони стимулюють становлення своєрідного символічного захисту від цього. У відповідь релігія нерідко постає «якорем традиції», знаком відмінності, способом захисту культурної специфіки – «бар'єром» проти уніфікації. Дослідження Ф. Джонга та Х. Мейрл (2025) демонструють, що в умовах загострення «деглобалізаційних» тенденцій релігійні наративи посилюються, а їхня роль у конструюванні колективних ідентичностей зростає (Jong, 2025).

Модернізація у різних сферах, що активно визначає соціокультурні тенденції останнього століття, не обов'язково веде до повної секуляризації; вона може спричинити реінтерпретацію релігії як культурного символу. Релігійна практика (відвідування богослужінь, виконання обрядів) може зменшуватися, тоді як рівень релігійної ідентичності, самоідентифікації з традицією залишається стабільним або навіть зростає. Соціальні мережі, YouTube-канали, телеграм-спільноти та мобільні застосунки створюють нові форми «онлайн-релігійності», де участь у ритуалах замінюється «лайканням» релігійного контенту, а релігійна ідентичність виражається через публікації, хештеги та цифровий активізм. Ця «цифрова культуризація» є особливо виразною серед молодого покоління в країнах Сходу.

У сучасній Туреччині, до прикладу, спостерігається яскравий приклад державної культуризації ісламу. Неосманський культурний наратив використовує ісламську спадщину як ресурс «м'якої сили» та елемент культурної дипломатії: серіали на теми Османської та ісламської історії, реставрація мечетей, присутність ісламської символіки в офіційних церемоніях, на модних показах. При цьому значна частина турецького суспільства, особливо великих міст, ідентифікується з ісламом радше культурно, ніж в ортодоксально-практичному сенсі.

Індуїзм часто функціонує не як релігійна практика, а як культурна, цивілізаційна ідентичність, при цьому значна частина населення дотримується доволі секулярного способу життя. Такі індуїстські символи-символи як корова, Рама, санскрит набувають виразно культурно-ідентифікаційного, а не суто теологічного сенсу.

Синтоїзм у Японії класично ілюструє феномен культуризованої релігійності. Більшість японців не вважають себе «релігійними», проте беруть участь у численних синтоїстських обрядах і святкуваннях. Це релігійність, зміщена у площину культурної практики, ритуального укорінення та колективної пам'яті.

У Китаї конфуціанство, попри відсутність традиційного «церковного» виміру, дедалі активніше реінтерпретується як культурна основа китайської цивілізаційної ідентичності. Заснування Інститутів Конфуція у 2004 р. та Нішанського центру конфуціанських досліджень у 2019 р. є прикладами цілеспрямованої культуризації квазірелігійної традиції в рамках державної стратегії «м'якої сили». Дослідники ідентифікують місто, де народився Конфуцій, як «священну землю» китайської культури, що перетворюється на вузол культурної дипломатії (Jong, 2025, с. 5).

Культуризація ісламу в арабському світі часто пов'язана з поширенням ісламського мистецтва, каліграфії, архітектури у брендингу держав Перської затоки. ОАЕ, Саудівська Аравія та Катар цілеспрямовано вибудовують образ «ісламської цивілізації», залучаючи при цьому найширше коло: від традиційних мусульман до «культурних» ісламських ідентичностей.

У сучасному світі важливішим стає питання «хто ми?», а не «що ми сповідуємо?». Люди можуть не знати доктрини і теологічних тонкощів, але активно беруть участь у святах і ритуалах, оскільки ці дії маркують спільноту, а не просто виражають особисту набожність. Релігійна символіка набуває значення, що виходить далеко за межі власне богослужбових практик. Мечеть стає символом цивілізаційної гідності, сарі або тюрбан – маркером культурної ідентичності незалежно від ступеня релігійної практики. Релігійна спадщина активно включається в туристичний брендинг, «м'яку силу» (soft power) та культурну дипломатію. Такі феномени, як «халяль-туризм», «буддійські ретрити», «індуїстські фестивалі» як інструмент турбрендингу, є виразними прикладами цієї інтеграції. Соціальні мережі стають майданчиком, де культуризована релігійність виражається через хештеги (#Ramadan, #Hinduism, #Buddha), відеоконтент, цифрові ритуали та фандрейзинг. Ця «онлайн-ідентичність» має переважно культурний, а не ортодоксально-практичний характер.

На перший погляд, модернізація мала б послаблювати релігію. Але часто відбувається зворотнє: релігія повертається в публічний простір, стає частиною культурної політики і перетворюється на ресурс символічної мобілізації. Це не завжди означає зростання власне релігійної практики, йдеться про зростання культурної функції релігії.

Феномен культуризації не обмежується релігією. В умовах пізньої модерності відбувається системна «культуризація» різних суспільних практик. Політичні процеси дедалі частіше апелюють до культурної ідентичності – мови, традиції, історичної пам'яті – а не лише до ідеологічних позицій. Поняття «креативні індустрії» засвідчує, що культура перетворилася на економічний ресурс: ідентичність стає брендом. Споживання переростає з суто економічного акту в спосіб самоідентифікації. Свята, традиції і ритуали дедалі більше інтерпретуються як «нематеріальна культурна спадщина» навіть якщо релігійна віра послаблюється.

Парадоксально, але культуризація релігії виявилася симптомом досить відчутної хвилі актуальної деглобалізації і культурної регіоналізації, що демонструє активний рух від нарративу тотальної уніфікації і згорання національних і цивілізаційних відмінностей до різноманітності локального.

У Західній Європі також існує «культурне християнство»: люди можуть не відвідувати церкву, але вважати християнство частиною своєї цивілізаційної спадщини. Вони святкують Різдво і Великдень як культурні події, цінують сакральну архітектуру, підтримують хрестини і вінчання як традиційні ритуали, часто позбавленні первинного змісту. Дослідження Н. Демерата зафіксували «культурне піднесення релігії» в різних контекстах Польщі, Північної Ірландії та Швеції (Demerath, 2000). На Сході цей процес є менш «прихованим» і більш виразно публічним: культуризована релігійність виражається в державній символіці, архітектурі влади, дипломатичних церемоніях, правових дискусіях. Якщо на Заході культуризація релігії є здебільшого фоною, ностальгією, то на Сході вона є артикульованою відповіддю на питання про суверенітет, гідність і місце в глобальному порядку. Проте в обох випадках логіка є спільною: релігія виконує функцію «цивілізаційного коду», а не лише сотеріологічного механізму.

**Висновки.** Культуризація релігії є системною відповіддю постколоніальних і незахідних суспільств на виклики пізньої модерності. Йдеться не про заперечення релігійного світогляду чи релігійних практик, а їхнє функціональне переналаштування, перехід від догматики, віровчення, сакралізованих традицій до площини культурного символізму та ідентифікаційного ресурсу.

Релігія у країнах Сходу залишається потужно інтегрованою в соціальні структури, тому її культуризація є ширшою, глибшою і публічно видимішою, ніж на Заході. Постколоніальний досвід надав цій культуризації рис символічного опору та відновлення гідності – виміру, що відрізняє її від культурного християнства Заходу.

Модерність не скасовує релігію, а трансформує її культурні функції. Парадокс полягає в тому, що технологічна та економічна модернізація нерідко посилює символічну роль релігії, не пов'язану зі зростанням богослужбової практики. Цифровізація відкрила новий вимір культуризації: онлайн-релігійна ідентичність є одним із найбільш поширених сучасних її проявів.

Розуміння логіки культуризованої релігійності є ключем до адекватного міжкультурного діалогу, ефективної культурної дипломатії та реалістичного прогнозування геополітичних процесів. Слід розуміти, що релігія на Сході – це не рудимент, а жива цивілізаційна мова, яку глобальна спільнота має навчитися читати і поважати.

### Список використаних джерел:

- Рафальський О., Калакура Я., Калакура О., Юрій, М. (2022). Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність. ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 512 с.
- Филипович Л. О., Колодний А. М. (2023). Свобода релігії в Україні: виклики в часи російсько-української війни. *Філософська думка*. № 1. С. 111–130.
- Филипович Л. О., Колодний А. М. (Ред.). (2021). Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних вимірах: український контекст. К.: УАР. 348 с.
- Astor A., & Mayrl D. (2020). Culturalized religion: A synthetic review and agenda for research. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 59(2), 209–226. <https://doi.org/10.1111/jssr.12661>.
- Berger P. (Ed.). (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Eerdmans.
- Casanova J. (1994). *Public Religions in the Modern World*. University of Chicago Press.
- Demerath N. J. (2000). The rise of «cultural religion» in European Christianity: Learning from Poland, Northern Ireland, and Sweden. *Social Compass*, 47(1), 127–139.
- Eisenstadt, S. N. (2000). Multiple Modernities. *Daedalus*, 129(1), 1–29.
- Habermas, J. (2008). Notes on Post-Secular Society. *New Perspectives Quarterly*, 25(4), 17–29.
- Hervieu-Léger, D. (2000). *Religion as a Chain of Memory*. Rutgers University Press.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.
- Jong, F. (2025). (De)Globalization, the Global Imaginary, and Religious Narratives: A Theoretical Framework and the East Asia Litmus Test. *Religions*, 16(1), 75. <https://doi.org/10.3390/rel16010075>
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Van den Hemel, E., Saleminck, O., & Stengs, I. L. (Eds.). (2024). The future of religious pasts: Religion and cultural heritage-making in a secular age. *Cultural Studies*, 38(4), 717–732. <https://doi.org/10.1080/09502386.2024.2363200>.

### Reference:

- Rafalskyi, O., Kalakura, Y., Kalakura, O., & Yurii, M. (2022). Tsyvilizatsiina identychnist ukrains'tva: istoriia i suchasnist [Civilizational identity of Ukrainians: History and modernity]. I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Fylypovych, L. O., & Kolodnyi, A. M. (2023). Freedom of religion in Ukraine: Challenges during the Russian-Ukrainian war. *Filosofska dumka*, (1), 111–130 [in Ukrainian].
- Fylypovych, L. O., & Kolodnyi, A. M. (Eds.). (2021). *Relihiini identychnosti v yikh sutnosti i konfesiinykh vymirakh: ukrainskyi kontekst* [Religious identities in their essence and confessional dimensions: Ukrainian context]. Ukrainian Association of Researchers of Religion [in Ukrainian].
- Astor, A., & Mayrl, D. (2020). Culturalized religion: A synthetic review and agenda for research. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 59(2), 209–226. <https://doi.org/10.1111/jssr.12661> [in English].

- Berger, P. (Ed.). (1999). *The desecularization of the world: Resurgent religion and world politics*. Eerdmans [in English].
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. University of Chicago Press [in English].
- Demerath, N. J. (2000). The rise of «cultural religion» in European Christianity: Learning from Poland, Northern Ireland, and Sweden. *Social Compass*, 47(1), 127–139 [in English].
- Eisenstadt, S. N. (2000). Multiple modernities. *Daedalus*, 129(1), 1–29 [in English].
- Habermas, J. (2008). Notes on post-secular society. *New Perspectives Quarterly*, 25(4), 17–29 [in English].
- Hervieu-Léger, D. (2000). *Religion as a chain of memory*. Rutgers University Press [in English].
- Huntington, S. P. (1996). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. Simon & Schuster [in English].
- Jong, F. (2025). (De)globalization, the global imaginary, and religious narratives: A theoretical framework and the East Asia litmus test. *Religions*, 16(1), 75. <https://doi.org/10.3390/rel16010075> [in English].
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books [in English].
- Van den Hemel, E., Salemink, O., & Stengs, I. L. (Eds.). (2024). The future of religious pasts: Religion and cultural heritage-making in a secular age. *Cultural Studies*, 38(4), 717–732. <https://doi.org/10.1080/09502386.2024.2363200>. <https://doi.org/10.1080/09502386.2024.2363200> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026